

Socialdepartementet

Svar på rekommendation 10/2018 från Nordiska rådet om harmonisering av lagstiftning gällande hbtqi-personer i Norden

Nordiska rådet rekommenderar de nordiska regeringarna att

- harmonisera sin lagstiftning gällande hbtqi-personers rättigheter,
- samkönade pars relationer och familjebildning erkänns i alla nordiska länder,
- korrigering av kön ska baseras på självidentifikation.

Sverige har som ordförande i Nordiska ministerrådet 2018 samordnat ett gemensamt svar från den danska, finska, isländska, norska, färöiska, grönländska, åländska och svenska regeringen.

Hbtqi-personers rättigheter

Hbtqi-personer har rätt att åtnjuta samma rättigheter som alla andra i enlighet med de nordiska ländernas internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Det finns ingen konvention som uttryckligen syftar till att säkerställa hbtqi-personers rättigheter men av praxis från Europadomstolen framgår emellertid att förbudet mot diskriminering – och andra rättigheter som fastslås i Europakonventionen – är tillämpliga då en persons rättigheter inskränks på grund av könsidentitet eller sexuell läggning. Vissa rättigheter och sakfrågor är av särskild vikt för hbtqi-personer. Det gäller till exempel rätten att ändra könstillhörighet. Sådana frågor framgår bland annat av Europarådets rekommendation om skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet som antogs av ministerkommittén den 31 mars 2010. I grunden handlar det om att säkerställa att hbtqi-personer kan

åtnjuta sina mänskliga rättigheter utan diskriminering på grund av kön, könsidentitet, könsuttryck eller sexuell läggning.

Arbetet för lika rättigheter och möjligheter för hbtqi-personer har skett och sker genom en rad insatser inom olika delar av samhället. Öppenheten i samhället har ökat och det formella skyddet mot diskriminering har stärkts i de nordiska länderna. Trots detta drabbas fortfarande hbtqi-personer av våld, hot om våld, diskriminering och andra kränkningar. Detta är oacceptabelt och arbetet för lika rättigheter och möjligheter för hbtqi-personer är en viktig fråga för samtliga medlemsstater.

Arbetet med att motverka diskriminering och intolerans har till syfte att värna principen om alla människors lika värde och säkerställa respekt för den enskilda människans frihet och värdighet såsom dessa principer kommer till uttryck i exempelvis Europakonventionen. Medlemsstaterna i nordiska ministerrådet har i varierad omfattning lagar mot diskriminering som omfattar bland annat förbud mot diskriminering på grund av kön, könsidentitet, könsuttryck och sexuell läggning.

Nedan redogörs för arbetet med hbtqi i några av de enskilda länderna

I juni 2018 blev Danmarks første handlingsplan til fremme af tryghed, trivsel og lige muligheder for LGBTI-personer offentliggjort (2018-2021). Som en del af handlingsplanen er der bl.a. igangsat en gennemgang af lovgivningen på tværs af områder for at vurdere, om der er brug for ny lovgivning eller justering af den eksisterende. LGBTI-personer er dækket af eksisterende lovgivning mod diskrimination inden for arbejdsmarkedet og i vid udstrækning også af lovgivningen uden for arbejdsmarkedet. Det tværgående lovgivningsarbejde, der er i gangsat, har fokus på at afdække, hvorvidt der er behov for en tydeliggørelse af beskyttelsen og eventuelt behov for retlig styrkelse på visse områder.

Norges nye likestillings- og diskrimineringslov dekker alle samfunnsområder. Loven erstatter de fire tidligere likestillings- og ikke-diskrimineringslovene og forbyr bl.a. diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Den nye loven trådte i kraft 1. Januar 2018. Norges har også en nasjonal, tverrsektoriell handlingsplan mot diskriminering på bakgrunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, for perioden 2017-2020. En utredning om det strafferettslige diskrimineringsvernet er sendt på høring med frist 1. November 2018. I

denne utredningen vurderes blant annet behovet for styrking av det strafferettslige diskrimineringsvernet for LHBTIQ-personer.

I Sverige presenterades 2014 en strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck och sedan dess har en rad ytterligare insatser vidtagits som berör hbtq-personers rättigheter. Sedan 2016 har bland annat det straffrättsliga skyddet för transpersoner utvidgats, kravet om aktiva åtgärder i diskrimineringslagen utökats till att även omfatta sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, åtgärder vidtagits för att öka fokus på hbtq-personers utsatthet för våld och nya hbtq-strategiska myndigheter utsetts.

Det isländska parlamentet godkände i juni 2018 ett lagförslag om jämn behandling på arbetsmarknaden. Lagen är en ramlag som ska försäkra jämn behandling på arbetsmarknaden oavsett religion eller livsåskådning, funktionshinder, ålder, sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Dessutom har välfärdsdepartementet på Island arbetat på en åtgärdsplan som har som mål att försäkra hbtq-personers rättigheter och välfärd. Åtgärdsplanen har fokus på juridiskt erkännande av könsidentitet, hälso- och sjukvård, familjeliv och hbtq-personers rättigheter i Islands utrikespolitik. Regeringen har som mål att Island blir ett av världens främsta länder när det gäller hbtq-rättigheter.

I Finland gjordes år 2014 ändringar i jämställdhetslagen som innebar att förebyggande av diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck lades till. Samtidigt utvidgades skyddet mot diskriminering på grund av sexuell läggning genom att ändra diskrimineringslagen så att skyddet mot diskriminering omfattar så gott som all verksamhet inom den offentliga och privata sektorn.

De ändringar som infördes 2014 i den finländska jämställdhetslagen vad gäller könsidentitet och könsuttryck gäller även på Åland genom landskapslag om tillämpning av den finländska jämställdhetslagen. Den åländska diskrimineringslagen däremot omfattar inte ett utökat diskrimineringsskydd på samma sätt som den finländska lagen. Behovet av att revidera och stärka den åländska diskrimineringslagen har uppmärksamats och dialog pågår.

Landskapsregeringen arbetar för närvarande med att ta fram en HBTQIA-handlingsplan för landskapet Åland, vilket allt inryms inom ramen för självstyrelsen.

På Grønland, på det civilretlig område, er køn det eneste område der er beskyttet mod diskrimination og dette er kun indenfor arbejdsmarkedet. Kønsigestilling er beskyttet ved Inatsisartutlov nr. 3 af 29. november 2013 om ligestilling mellem mænd og kvinder.

Grønlands Råd for Ligestilling har ikke specifikt arbejdet med LGBT personers rettigheder, men har i Menneskerettighedsrådets statusrapport 2016 sat fokus på manglende ligebehandlingslov, der beskytter mod alle former for diskrimination, og manglende klageorgan.

Grønlands Råd for Menneskerettigheder har i sin statusrapport i 2016 anbefalet, at Naalakkersuisut/Grønlands Regering tager initiativ til at fremsætte lovforslag om at indføre en generelt beskyttelse mod diskrimination på grund af køn, race eller etnisk oprindelse, handicap, alder, seksuel orientering og religion, både indenfor, som udenfor arbejdsmarkedet, samt sikre, at alle, herunder ved manistreaming af ligebehandlingsprincippet i udarbejdelse af lovforslag, politikker, m.v.

Derudover har Rådet for Ligestilling anbefalet, at Naalakkersuisut, Grønlands Regering, tager initiativ til at fremsætte lovforslag om at etablere et uafhængigt klagenævn, som kan behandle klager over diskrimination på grund af køn, race, national eller etnisk oprindelse, handicap, alder, seksuel orientering og religion, både indenfor og udenfor arbejdsmarkedet.

Rådet for Ligestilling har, i samarbejde med Grønlands Råd for Menneskerettigheder, Børnetalsmanden og Handicaptalsmanden, produceret forskellige former for kampagnemateriale, der sætter fokus på diskrimination.

Kampagnematerialet er billeder af forskellige mennesker, som kører på sociale medier under betegnelsen ”#Naliga”, små videoklip med personlige historier, samt 3 podcast, der sætter fokus på handicap, forskellen på by og bygdeskoler og mænds levevilkår i Grønland.

For at sætte fokus på emnet i offentligheden, vil der blive en større offentlig event med emnet ligebehandling, den 24. november 2018, i Nordens Hus Katuaq, som Ligestillingsrådet og Menneskerettighedsrådet samarbejder om.

Erkännande av samkönade pars relationer och familjebildning

De nordiska länderna har en lång tradition av lagstiftningssamarbete på familjerättens område. Mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige finns det flera ingångna konventioner som underlättar för familjer att flytta mellan länderna, t.ex. konventionen av den 6 februari 1931 mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge innehållande privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap (den nordiska äktenskapskonventionen).

När det gäller frågor om föräldraskap finns det mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige en formlös överenskommelse ("gentlemen's agreement") som möjliggör erkännande av nordiska fastställelser av faderskap. Överenskommelsen träffades på 1970-talet och omfattar därför inte föräldrar i samkönade relationer.

När ett samkönat par får barn i något av de nordiska länderna genom assisterad befruktning kan föräldraskapet för den kvinna som inte har fött barnet, det s.k. medmoderskapet, under vissa förutsättningar fastställas genom samtycke. Danmark, Island och Norge erkänner som huvudregel medmoderskap som har fastställts genom samtycke i andra nordiska länder för barn som har tillkommit genom assisterad befruktning. Detsamma kommer att gälla för Finland när den nya moderskapslagen träder i kraft den 1 april 2019. I Sverige är det inte möjligt att erkänna nordiska fastställelser av medmoderskap. I stället måste medmodern adoptera barnet för att betraktas som förälder. Den 1 januari 2019 träder dock nya regler i kraft som innebär att medmodern i många fall kommer att kunna bekräfta sitt föräldraskap under medverkan av en svensk socialnämnd i stället för att genomföra en adoption. Arbete har vidare påbörjats med att se över de svenska reglerna om erkännande av utländska fastställelser av föräldraskap i syfte att göra det möjligt att erkänna ett medmoderskap som fastställts i ett annat nordiskt land i Sverige.

Könstillhörighet som baseras på självidentifikation

Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) antogs år 1950 av Europarådet som är en mellanstatlig europeisk samarbetsorganisation med 47 medlemsstater, däribland de nordiska länderna. Europakonventionen behandlar ett antal rättigheter som har haft och har betydelse för rättsutvecklingen i förhållande till gruppen hbtqi-personer. Europadomstolen har vid flera tillfällen prövat frågor om vilka möjligheter personer ska ha att ändra det kön som är registrerat i staters administrativa system, till exempel folkbokföringen. Genom Europadomstolens praxis har rätten att ändra könstillhörighet slagits fast. Ett annat exempel på rättsutvecklingen i förhållande till gruppen hbtqi-personer är att möjligheten att ändra könstillhörighet inte längre bör villkoras med krav på sterilisering eller på annat sätt uppvisande av avsaknad av fortplantningsförmåga.

Av Europarådets ministerrekommendation från 2010 framgår att medlemsstaterna bör vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att en persons ändrade könstillhörighet erkänns rättsligt inom alla områden av livet, särskilt genom att göra det möjligt att snabbt, transparent och enkelt byta namn och kön i allmänna handlingar. I flera av de nordiska länderna har ny lagstiftning introducerats i syfte att förenkla processen att ändra uppgiften om kön i folkbokföringen, i andra länder pågår debatter om eller arbete med att ta fram sådana lagförslag.

Nedan redogörs för arbetet med könstillhörighet som baseras på självidentifikation i några av de enskilda länderna

I 2014 blev det i Danmark möjligt för personer över 18 år, der oplever sig som tilhørende det andet køn, at få tildelt nyt personnummer (juridisk kønsskifte). Dette sker ved indgivning af en skriftlig ansøgning, som skal bekræftes af den pågældende efter en refleksionsperiode på 6 måneder. I den gennemgang af lovgivningen på området, der er igangsat som en del af regeringens LGBTI-handlingsplan, vil det bl.a. blive undersøgt, om der skal åbnes op for muligheden for juridisk kønsskifte for børn og unge under 18 år.

Det norske Lov om endring av juridisk kjønn trådte i kraft 1.juli 2016. Loven innebærer at personer over 16 år får rett til å endre juridisk kjønn uten at det stilles krav om en bestemt diagnose eller gjennomgått medisinsk

behandling. Endringen skal skje på bakgrunn av en erklæring fra søker om egen opplevelse av kjønn. Søknader om endring av juridisk kjønn behandles av folkeregistermyndigheten. Barn og unge mellom 6 og 16 år må søke sammen med foreldre. Dersom bare en av to foreldre med foreldreansvar samtykker, kan søknaden likevel innvilges dersom dette er til barnets beste. I disse tilfellene behandles søknaden av Fylkesmannen i Oslo og Akershus. Aldersgrensen for å endre navn er samtidig senket fra 18 til 16 år.

I Sverige finns sedan 2013 inget krav om sterilisering i lagen om ändrad könstillhörighet (Könstillhörighetslagen). Den 1 maj 2018 trädde dessutom en svensk lag i kraft som innebär att personer som har drabbats av det tidigare steriliseringskravet i könstillhörighetslagen kan ansöka om ersättning av staten. Vidare beslutades den 30 augusti 2018 en lagrådsremiss med förslag som innebär att könstillhörighetslagen ersätts med två nya lagar och att den medicinska processen med ingrepp i könsorganen på så sätt skiljs från den administrativa processen att byta registrerat kön. Ett övergripande mål med förslaget är att en person ska kunna få sin könsidentitet rättsligt erkänd med respekt för rätten till självbestämmande.

På Island är det lagen om transmänniskors juridiska status från 2012 som fastställer villkoren för den officiella registreringen av byte av namn och kön. Person som har fått en medicinsk diagnos som transperson kan skicka en ansökan till en expertpanel om ett formellt erkännande på att de tillhör ett annat kön än det registrerade könet, efter att de fått behandling på Universitetssjukhuset i Reykjavik. Det finns inga krav på kirurgiska ingrepp, sterilisering eller skilsmässa för transpersoner.

Den isländska regeringen har planer på att lägga fram ett lagförslag om självbestämmande för transpersoner. Enligt förslaget ska den isländska lagstiftningen försäkra rätten till självbestämmande när det gäller kön och ska dessutom försäkra ett erkännande av deras könsidentitet. Förslaget ska dessutom försäkra allas rätt till fysisk integritet och jämställdhet, oavsett deras sexuella läggning, könsidentitet och/eller könsuttryck. Lagförslaget kommer att presenteras för parlamentet under vår 2019 och kommer att ersätta lagen om rättigheter för individer med könsstörning från 2012.

Danmarks, Finlands, Islands, Norges, Färöarnas, Grönlands och Ålands regeringar anser rekommendationen som delvis uppfylld. Eftersom Sverige

för närvarande har en övergångsregering kan någon sådan bedömning inte göras från svensk sida.